

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT
ZESPÓŁ REALIZACJI
BADAŃ

29-35-69, 628-37-04
21-07-57, 628-90-17

UL. ŻURAWIA 4A, SKR.PT.24
00-503 W A R S Z A W A
TELEFAX: 29-40-89

BS/354/63/92

STAŁE MIESIĘCZNE WYDATKI RODZIN

Komunikat z badań

Warszawa, sierpień 1992 r.

Stale miesięczne wydatki polskich rodzin były m.in. przedmiotem sondażu CBOS w marcu br.¹ Chociaż od tego czasu nastąpił ruch cen, który znacząco odbił się na kosztach utrzymania ludności, wydaje się, że główne ustalenia wynikające z badania są nadal aktualne. Kluczowe są bowiem nie tyle konkretne, dokładne sumy wydawane na różne cele, ile skład i proporcje poszczególnych pozycji w budżetach gospodarstw domowych oraz struktura wydatków w zależności od typu rodziny. Dane te są niewątpliwie dobrym wskaźnikiem zróżnicowania obyczajów i potrzeb, a także deprivacji i ograniczeń, jakim podlega niemalą część społeczeństwa polskiego.

Respondentom zadano pytania: *Ile obecnie wydajecie Państwo miesięcznie na: a) żywność (ogółem), b) alkohol (piwo, wino, wódka), c) papierosy, tytoń, d) środki czystości i kosmetyki, e) zdrowie, lekarstwa, wizyty u lekarza itp., f) gazety i czasopisma, g) książki, h) komunikację, i) rozrywki, życie towarzyskie (poza domem)?*

A ile miesięcznie wydajecie Państwo na: a) opłatę czynszu, komornego wynajmowanego mieszkania, b) spłatę kredytu mieszkaniowego, c) wpłaty na książeczki mieszkaniowe, d) opał, światło, gaz, inne ogrzewanie, e) wywóz nieczystości (śmieci, szambo), f) telefon, g) opłaty za sprzątanie, pomoc domową, również opiekę nad dziećmi, h) żłobek lub przedszkole, i) naukę szkolną dzieci (czesne, komitet rodzicielski itp.), j) naukę pozaszkolną dzieci oraz zajęcia sportowe, zajęcia plastyczne, muzyczne itp.,

¹ Badanie "Ekonomiczny wymiar życia codziennego" było przeprowadzone w dniach 23 marca - 8 kwietnia na ogólnopolskiej reprezentatywnej próbie losowej (N=1823).

k) naukę oraz zajęcia sportowe dla dorosłych, l) stołówki (również żywienie dzieci w szkole), m) inne stałe wydatki, opłaty?

Czy poza tymi wydatkami, o których już mówiliśmy, Pana(i) rodzina ponosi jakieś stałe, regularne wydatki? Jeśli tak, to na co i w jakiej wysokości miesięcznie?"

Podawane przez ankietowanych kwoty nie mogą być podstawą do precyzyjnego wyliczenia budżetów domowych. Nie żądano od respondentów przedstawiania żadnych rachunków ani zapisów. Proszono jednak o uzgodnienie z innymi domownikami wysokości wydatków na poszczególne cele.

Uwzględniając, że niektóre wydatki domowe są potwierdzone rachunkami (czynsz, prąd, gaz itp.), niektóre zaś są prawie stale ponoszone w określonej wysokości (np. komunikacja lub nauka), można uznać podawane informacje za bliskie rzeczywistości.

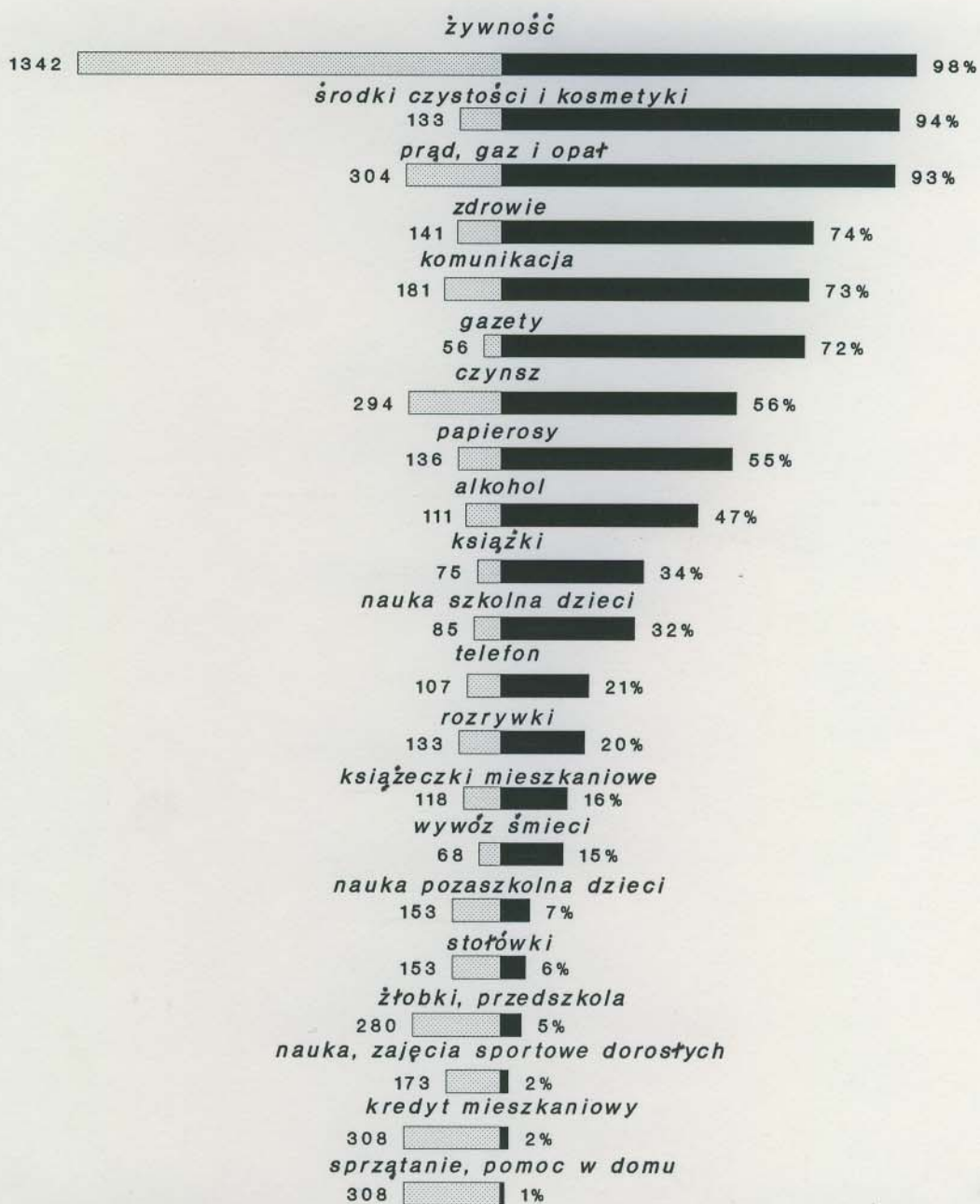
Obciążenie miesięczne rodzin badanych osób różnymi rodzajami wydatków jest zróżnicowane (rys. 1). Wszyscy (lub prawie wszyscy) ankietowani wymienili żywność, środki czystości i kosmetyki oraz prąd, gaz i ogrzewanie. Około trzech czwartych respondentów zgłosiło wydatki na zdrowie, komunikację oraz prasę. Około połowy - na czynsz za mieszkanie, papierosy oraz alkohol. Jedna trzecia ogółu badanych zadeklarowała, że co miesiąc kupuje książki i wydaje na szkolną naukę dzieci. Jedna piąta opłaca telefon oraz wydaje na rozrywki, życie towarzyskie (poza domem), a jedna szóstka dokonuje wpłat na książeczki mieszkaniowe oraz opłaca wywóz nieczystości.

Niewiele jest rodzin, w których wydaje się pieniądze na pozaszkolną naukę dzieci (7%), żywienie w stołówkach (6%), żłobek lub przedszkole (5%), na naukę i sportowe zajęcia dorosłych (2%), kredyt mieszkaniowy (2%) oraz pomoc w domu (1%).

Rys. 1. Pozycje miesięcznych wydatków oraz średnie kwoty wydawanych na dany cel

Średnie kwoty zadeklarowanych wydatków miesięcznych badanych rodzin na dany cel (w tys.zł)

Odsetek respondentów deklarujących wydatki na dany cel

Żywność

Wydatki na żywność zadeklarowali w zasadzie wszyscy respondenci (98%))².

Miesięczne wydatki rodzin (N=1784) na żywność

Do 400 tys. zł	8%
401-800 tys. zł	21%
801-1 200 tys. zł	26%
1 201-1 600 tys. zł	17%
1 601-2 000 tys. zł	15%
2 001 tys. zł i więcej	13%

Średnia kwota wymienianych kosztów żywności wynosi 1 342 tys. zł i wielokrotnie przewyższa wszystkie średnie wartości innych nakładów ponoszonych przez badane rodziny³. Połowa⁴ badanych rodzin wydaje na żywność mniej niż 1 100 tys. zł.

² Odsetki brakujące do 100 tłumaczy się tym, że w odpowiedziach na pytania ankiety może wystąpić odmowa udzielenia informacji, informacja niejasna lub "trudno powiedzieć".

³ Sposób zbierania danych spowodował, że chociaż wywiad był przeprowadzany z wylosowaną osobą, to udzielane przez tę osobę informacje dotyczyły całej rodziny. Respondent był więc w tym przypadku jej reprezentantem, co pozwoliło na użycie w tym opracowaniu skrótowego określenia "badanie rodziny".

⁴ Stwierdzenie, że połowa badanej próby wydaje mniej (lub więcej) niż np. 1 100 tys. zł oznacza, że w opisie rozkładu zmiennej posłużono się statystyką mediany. Mediana np. wydatków jest tą wartością, poniżej (lub powyżej) której znalazła się 1/2 badanej próby.

Rodziny mieszkające na wsi wydają na żywność mniej niż mieszkańcy miast. Wynika to w pewnym stopniu z różnic w cenach niektórych artykułów żywnościowych, które na wsi - kupowane z pierwszej ręki - są niższe niż w miastach, gdzie opłaca się pośredników i transport. Ponadto rodziny wiejskie w podawanych kosztach żywności nie uwzględniają prawdopodobnie produktów z własnego gospodarstwa rolnego lub z przydomowego ogródka. Średnia miesięczna kwota wydatków na żywność deklarowanych przez mieszkańców dużych miast jest o jedną trzecią wyższa niż sumy podawane przez mieszkających na wsi⁵, przy czym im większe miasto, tym ta średnia jest wyższa.

Wielkość wydatków na żywność jest zależna od liczby osób, dla których jest ona kupowana. Dlatego też średnia wydatków osób samotnych jest niższa niż rodzin liczniejszych, jednak wydatki te nie wznoszą odpowiednio do liczby osób w gospodarstwie domowym. Średnia kwota wydatków na żywność w grupie osób samotnych wynosi 663 tys. zł, w rodzinach 4-5-osobowych sięga 1 577 tys. zł, ale w rodzinach liczących 6 i więcej osób średnia ta wynosi już tylko 1 661 tys. zł. Połowa tej grupy rodzin zamyka swoje miesięczne wydatki na żywność w sumie 1 500 tys. zł. Znaczna część rodzin wieloosobowych mieszka na wsi i w małych miastach, gdzie - jak stwierdzono wyżej - wydaje się na żywność mniej niż w dużych miastach. Nie można jednak wykluczyć, że niższe wydatki na żywność tej grupy rodzin oznaczają gorsze wyżywienie i ograniczenie spożycia po prostu z braku pieniędzy. Jest wszakże możliwe, że

⁵ Wysokość i rodzaj wydatków zależy przede wszystkim od miejsca zamieszkania i liczebności rodzin. Średnie kwoty miesięcznych wydatków badanych rodzin zróżnicowane ze względu na te cechy zamieszczono w tabelach aneksu.

w wielodzietnych rodzinach (a takimi są rodziny wieloosobowe) nie przywiązuje się wagi do dobrego odżywiania dzieci, które pociąga za sobą niemałe koszty.

Środki czystości i kosmetyki

Ponoszenie stałych miesięcznych wydatków na środki czystości i kosmetyki zadeklarowało 94% ogółu badanych.

Miesięczne wydatki rodzin (N=1715) na środki czystości i kosmetyki

Do 60 tys. zł	30%
61-120 tys. zł	33%
121-180 tys. zł	9%
181-240 tys. zł	16%
241-300 tys. zł	7%
301 tys. zł i więcej	5%

Średnia miesięczna kwota wydawana na ten cel wynosi 134 tys. zł, jednak połowa badanych wydaje nie więcej niż 100 tys. zł. Wydatki przekraczające 300 tys. zł zadeklarowało tylko 5% badanych.

Wyższe koszty zakupu środków czystości i kosmetyków częściej są ponoszone przez mieszkańców miast niż wsi, przy czym wydawane na ten cel kwoty są częściej niższe w miastach mniejszych i wyższe w miastach większych. Średnie wydatki miesięczne mieszkańców wsi wynoszą 117 tys. zł, małych miast (do 20 tys. ludności) - 131 tys.

zł, natomiast miast dużych (powyżej 100 tys. mieszkańców) - 159 tys zł.

Deklarowane wydatki na środki czystości i kosmetyki są wyższe w rodzinach wieloosobowych niż w rodzinach małych, jednak wydatki te nie wzrastają proporcjonalnie do liczby osób w rodzinie. Średnie wydatki osób samotnych wynoszą 73 tys. zł, rodzin 2-3-osobowych - 124 tys. zł, a rodzin liczących 6 i więcej osób - 168 tys. zł.

Zróżnicowanie poziomu wydatków na środki czystości i kosmetyki różnych typów rodzin nie wynika tylko z ilości pieniędzy, jakimi rodziny te dysponują. Jest to w dużym stopniu kwestia odmiennych w środowiskach miejskich i wiejskich zwyczajów panujących w zakresie higieny osobistej, pielęgnacji dzieci oraz tzw. dbania o siebie.

Opał, światło, gaz

Oplaty za prąd, gaz i ogrzewanie obciążają budżet 93% spośród ogółu badanych.

Miesięczne wydatki rodzin (N=1701)

na opał, światło i gaz

Do 120 tys. zł	25%
121-240 tys. zł	29%
241-360 tys. zł	17%
361-480 tys. zł	9%
481-600 tys. zł	9%
601-720 tys. zł	3%
721 tys. zł i więcej	8%

Średnia kwota wydawana na opał, światło i gaz wynosi 304 tys. zł. Połowa badanych wnosi opłatę miesięczną wyższą niż 200 tys. zł, ale jedna piąta - ponad pół miliona zł.

Wyższe wydatki ponoszą rodziny mieszkające na wsi: średnia kwota wnoszonych przez nie miesięcznych opłat wynosi 352 tys. zł. Połowa rodzin wiejskich płaci do 250 tys. zł. W miastach najniższa średnia kwota - 213 tys. zł - występuje w dużych aglomeracjach (powyżej 501 tys. mieszkańców). Połowa badanych rodzin z dużych miast ponosi wydatki na ten cel nie przekraczające 155 tys. zł.

Wysokości opłat za prąd, gaz i ogrzewanie są ściśle związane z liczbą osób w gospodarstwie domowym. Średnie wydatki osób samotnych wynoszą 180 tys. zł (połowa tej grupy badanych płaci do 120 tys. zł), natomiast średnie wydatki rodzin największych wynoszą 427 tys. zł (połowa tych rodzin wydaje do 315 tys. zł). Należy jednak pamiętać, że znaczna część rodzin wieloosobowych posiada własne domy, których ogrzewanie jest bardziej kosztowne niż mieszkań w blokach, zwłaszcza przyłączonych do miejskiej sieci ogrzewania. Dlatego też rodziny mieszkające w miastach częściej wykazują niższe łączne koszty prądu, gazu i ogrzewania. Wyższe są natomiast ich wydatki na czynsz. Wynika to prawdopodobnie stąd, że centralne ogrzewanie nie jest postrzegane jako odrębna pozycja wydatków domowych, gdyż jest opłacane razem z czynszem (podobnie jak inne usługi komunalne).

Zdrowie, lekarstwa, wizyty u lekarza

Obciążenie wydatkami związanymi ze zdrowiem zgłosiło 74% ogółu badanych. Można przypuszczać, że w zadeklarowanych wydatkach oprócz wizyt u lekarzy lub badań specjalistycznych znajdują się także opłaty za lekarstwa, w tym np. aspirynę, witaminy, syropy, czy środki opatrunkowe.

Miesięczne wydatki rodzin (N=1355)

na sprawy zdrowia

Do 60 tys. zł.....	36%
61-120 tys. zł	31%
121-180 tys. zł	7%
181-240 tys. zł	12%
241-300 tys. zł	8%
301 tys. zł i więcej	6%

Średnia kwota miesięcznie wydawana przez badane rodziny na zdrowie wynosi 142 tys. zł, ale połowa rodzin wydających na ten cel ponosi koszty do 100 tys. zł. Mieszkańcy dużych miast i wsi wydają więcej niż miast małych i średnich. Dla rodzin wielkomiejskich średnia miesięczna kwota wynosi 159 tys. zł, dla rodzin wiejskich - 155 tys. zł, a małomiasteczkowych - 117 tys. zł.

Najwyższa średnia kwota wydatków na zdrowie przypada na rodziny najliczniejsze i wynosi 172 tys. zł. Miesięczne wydatki osób samotnych są wyższe niż przypadające na jedną osobę w rodzinie

i wynoszą średnio 116 tys. zł.

Takie relacje między średnimi wydatkami na zdrowie można uzasadnić tym, że w rodzinach wieloosobowych są dzieci i ludzie starsi, którzy - jak wiadomo - często chorują. Osoby samotne to także w znacznej części ludzie starzy, często zapadający na zdrowiu.

Komunikacja

Ponoszenie wydatków na komunikację zadeklarowało 73% ogółu badanych. Średnia miesięczna opłata na ten cel wynosi 181 tys. zł.

Miesięczne wydatki rodzin (N=1331)

na komunikację

Do 100 tys. zł	52%
101-200 tys. zł	23%
201-300 tys. zł	11%
301-400 tys. zł	5%
401-500 tys. zł	4%
501 tys. zł i więcej	5%

Dla połowy rodzin obciążonych wydatkami na komunikację koszty przejazdów nie przekraczają 100 tys. zł. Półmilionowe i wyższe kwoty na ten cel zadeklarowali nieliczni. Nasuwa się przypuszczenie, że tak wysokie sumy wymieniali posiadający samochód, wykorzystywany - być może - również w związku z pracą zarobkową. Są bowiem przypadki zgłoszenia kwot przekraczających

milion zł miesięcznie.

Wyższe koszty komunikacji częściej deklarują mieszkańcy wielkich miast (średnio - 229 tys. zł) niż miast małych (średnio - 159 tys. zł) i wsi (średnio - 167 tys. zł). Przy tym wydatki na komunikację połowy rodzin na wsi i w małych miastach nie przekraczają 100 tys. zł, natomiast połowa rodzin wielkomiejskich wydaje do 180 tys. zł.

Wysokość średniej kwoty miesięcznych wydatków na komunikację jest ściśle związana z liczbą osób w rodzinie. Najwyższa występuje w rodzinach 4-5-osobowych, najniższa - wśród osób samotnych (83 tys. zł). Połowa rodzin wieloosobowych wydaje na komunikację do 150 tys. zł miesięcznie, rodzin małych do 100 tys. zł, a osób samotnych do 50 tys. zł.

Gazety i czasopisma

Stale wydatki na zakup gazet i czasopism zadeklarowało 72% ogółu badanych. Ponad jedna czwarta wszystkich badanych nie ma więc kontaktu z tym środkiem przekazu. Dotyczy to zwłaszcza mieszkańców wsi, z których jedna trzecia nie kupuje gazet. Być może wynika to z niewielkiego zapotrzebowania, jak i trudności z nabywaniem prasy, nawet w dużych wsiach. Ponadto deklarowane kwoty wydatków wskazują, że znaczna część badanych kupuje co najwyżej jedną gazetę codziennie i nie zawsze jakieś pismo tygodniowe. Trudno orzec z pewnością, w jakim stopniu wydatki na prasę są ograniczane ze względów oszczędnościowych, w jakim zaś niski udział prasy w wydatkach rodzin wynika z braku zainteresowania lekturą.

Miesięczne wydatki rodzin (N=1316)

na prasę

Do 25 tys. zł	36%
26-50 tys. zł	41%
51-75 tys. zł	3%
76-100 tys. zł	15%
101 tys. zł i więcej	5%

Średnia miesięczna kwota wydatków na prasę wynosi 56 tys. zł. Największy odsetek rodzin kupujących gazety przeznaczają na ten cel miesięcznie od 25 do 50 tys. zł, przy czym połowa wydaje nie więcej niż 40 tys. zł. Wśród wymienianych kwot znalazły się zarówno kilkutyśne, jak i kilkusettyśne.

Najniższa średnia kwota wydatków na prasę - 39 tys. zł - występuje wśród rodzin wiejskich. Średnie wydatki na ten cel rodzin wielkomiejskich sięgają 64 tys. zł miesięcznie. Trzeba przy tym dodać, że odsetek rodzin wiejskich kupujących prasę jest znacznie mniejszy niż rodzin wielkomiejskich (odpowiednio 64% i 74%).

Osoby samotne wydają na gazety i czasopisma mniej niż rodziny wieloosobowe, ale liczba osób w rodzinie nie ma wyraźnego związku z wysokością wydatków na ten cel. Średnia kwota miesięcznych wydatków na prasę jest bowiem najwyższa - 63 tys. zł - w rodzinach małych (2-3 osoby), natomiast w rodzinach najliczniejszych średnia ta wynosi 45 tys. zł.

We wszystkich grupach gospodarstw domowych wydających na prasę połowa utrzymuje te wydatki na niskim poziomie: wśród osób samotnych połowa wydaje nie więcej niż 30 tys. zł, w rodzinach 2-3-

osobowych nie więcej niż 40 tys. zł, w rodzinach 4-5-osobowych - nie więcej niż 50 tysięcy i w rodzinach najliczniejszych wydatki na prasę połowy nie przekraczają 40 tys. zł.

Czynsz, komorne

Oplaty za mieszkanie ponosi 56% ogółu badanych rodzin. Nie płacą czynszu rodziny mieszkające we własnych domach. Tłumaczy to fakt, że najniższy odsetek (28%) wydatkujących na ten cel występuje w grupie rodzin wiejskich. Odsetki rodzin opłacających czynsz wzrastają wraz z wielkością miasta: w małych miastach 69% rodzin płaci komorne, w wielkich - wydatek ten obciąża 89% rodzin.

Tylko 28% rodzin wieloosobowych płaci za mieszkanie, w pozostałych grupach koszty te ponosi około 60% rodzin.

Miesięczne wydatki rodzin (N=1013)

na czynsz

Do 100 tys. zł	28%
101-200 tys. zł	14%
201-300 tys. zł	18%
301-400 tys. zł	16%
401-500 tys. zł	11%
501-600 tys. zł	8%
601 tys. zł i więcej	5%

Średnia wysokość czynszu wynosi 294 tys. zł miesięcznie. Wydatki na ten cel wiążą się z miejscem zamieszkania: im większa miejscowość, tym wyższa średnia kwota czynszu.

Rodziny mieszkające na wsi średnio płacą czynsz w wysokości 147 tys. zł, przy czym połowa z nich nie więcej niż 100 tys. zł. Rodziny mieszkające w wielkich miastach wydają średnio na ten cel 426 tys. zł, a połowa tej grupy płaci za mieszkanie do 344 tys. zł miesięcznie.

Najniższy średni czynsz - 195 tys. zł - opłacają osoby samotne (połowa płaci do 200 tys. zł miesięcznie). Najniższa średnia opłata za mieszkanie zajmowane przez rodzinę - 244 tys. zł - występuje w grupie rodzin najliczniejszych (połowa z nich płaci nie więcej niż 120 tys. zł). Najwyższy - 352 tys. zł - jest średni czynsz w rodzinach 4-5-osobowych (połowa z nich wydaje miesięcznie na czynsz do 350 tys. zł).

Wysokość czynszu zależy głównie od standardu mieszkań, który - jak wiadomo - jest wyższy w domach spółdzielczych niż kwaterunkowych oraz wyższy w dużych miastach niż w małych i na wsi. W koszty czynszu lepiej wyposażonych mieszkań wchodzi także: ogrzewanie, bieżąca ciepła woda i usługi komunalne, a niekiedy nawet gaz. Tym samym respondenci, którzy użytkują takie mieszkania, nie wykazują kosztów usuwania nieczystości, a ich wydatki w pozycji "prąd, gaz i opał" są niższe niż pozostałych.

Papierosy, tytoń

Wydatki na papierosy zadeklarowało 55% ogółu badanych.

Miesięczne wydatki rodzin (N=1012)
na papierosy

Do 50 tys. zł	18%
51-100 tys. zł	41%
101-150 tys. zł	16%
151-200 tys. zł	13%
201-250 tys. zł	3%
251-300 tys. zł	5%
301 tys. zł i więcej	4%

Średnia wysokość miesięcznych wydatków na papierosy wynosi 137 tys. zł.

Rodziny mieszkające na wsi wydają na ten cel mniej niż mieszkańcy miast. Średnia kwota wydawana przez rodziny wiejskie wynosi 118 tys. zł, a przez rodziny z wielkich miast - 155 tys. zł miesięcznie.

Wśród osób samotnych odsetek wydających na palenie (23%) jest niższy niż w pozostałych grupach gospodarstw domowych. Znaczny bowiem jest w tej grupie udział osób starszych i kobiet. Być może również wysokość emerytur nakazuje ograniczać wydatki na ten cel. W grupie rodzin liczących 6 i więcej osób wydatki na papierosy zadeklarowało 69%.

Osoby samotne wydają średnio miesięcznie na papierosy 114 tys. zł, natomiast w rodzinach najliczniejszych ponoszone są koszty w wysokości 137 tys. zł. Najwyższa średnia kwota wydatków na papierosy występuje w rodzinach 4-5-osobowych i wynosi 152 tys. zł miesięcznie.

Alkohol

Na alkohol wydaje pieniądze 47% ogółu badanych. Średni koszt tego zakupu wynosi 112 tys. zł miesięcznie.

Miesięczne wydatki rodzin (N=851)
na alkohol

Do 50 tys. zł	42%
51-100 tys. zł	37%
101-150 tys. zł	7%
150-200 tys. zł	8%
201 tys. zł i więcej	6%

Średnie kwoty wydatków na alkohol rodzin mieszkających na wsi i w miastach nie przekraczających 500 tys. mieszkańców są prawie jednakowe - około 107 tys. zł miesięcznie. W rodzinach wielkomiejskich wydaje się na ten cel znacznie więcej - średnio 145 tys. zł miesięcznie.

Podobnie jak w przypadku wydatków na papierosy, odsetek wydających na alkohol jest znacznie niższy w grupie osób samotnych niż w gospodarstwach liczniejszych. Wśród tych pierwszych wydatki na alkohol zadeklarowało 16%, a w grupie rodzin liczących 6 i więcej osób - 62%. Ale średnio na alkohol osoby samotne wydają 125 tys. zł, a rodziny najliczniejsze (na ogół wielodzietne) - 104 tys. zł miesięcznie.

Książki

Wydatki na książki zadeklarowało 34% ogółu badanych.

Miesięczne wydatki rodzin (N=609)

na książki

Do 40 tys. zł	33%
41-80 tys. zł	35%
81-120 tys. zł	20%
121-160 tys. zł	5%
161-200 tys. zł	3%
200 tys. zł i więcej	4%

Średnia kwota wydatków na ten cel wynosi 75 tys. zł. Połowa grupy kupujących książki nie wydaje jednak więcej niż 50 tys. zł miesięcznie. Wśród kupujących książki jest mniej mieszkańców wsi (26%) niż miast, przy czym im większe miasto, tym wyższy jest odsetek deklarujących zakup tego artykułu: w miastach do 20 tys. ludności - 32%, od 21 tys. do 100 tys. - 36%, od 101 do 500 tys. - 39% oraz w miastach powyżej 501 tys. - 44%.

Deklaracje o kupowaniu książek złożyło: 43% spośród rodzin 4-5-osobowych i tyle samo z rodzin 6- i więcej osobowych, 28% grupy rodzin 2-3-osobowych i 13% spośród osób samotnych. Średnie kwoty miesięcznych wydatków na książki są zbliżone i wynoszą 69 tys. zł dla osób samotnych i 74 tys. zł dla największych rodzin. Najwyższą średnią - 78 tys. zł - charakteryzują się wydatki rodzin 4-5-osobowych. Rozkład procentowy rodzin wykazujących wydatki na książki i wysokość średnich wydawanych kwot nasuwają przypuszczenie, że kupowane są głównie książki dla dzieci - bajeczki, podręczniki i lektury.

Nauka szkolna dzieci

(czesne, składki na komitet rodzicielski itp.)

Miesięczne wydatki na szkolną naukę dzieci ponosi 33% ogółu badanych.

Miesięczne wydatki rodzin (N=596) na szkolną naukę dzieci

Do 40 tys. zł	44%
41-80 tys. zł	23%
81-120 tys. zł	17%
121-160 tys. zł	4%
161-200 tys. zł	6%
201 tys. zł i więcej	6%

Średni miesięczny wydatek związany z nauką dzieci wynosi 85 tys. zł. Połowa ponoszących te koszty wydaje miesięcznie mniej niż 50 tys. zł.

Spośród rodzin wydatkujących na ten cel najmniej - 24% - jest mieszkających na wsi. W miarę zwiększania się miejscowości, z której pochodzą badane rodziny, zwiększa się liczebność łączących na naukę: w miastach do 20 tys. ludności grupa opłacających te koszty wynosi 33%, od 21 tys. do 100 tys. - 36%, od 101 do 500 tys. - 35% i w miastach powyżej 501 tys. mieszkańców - 37%. Niższy udział wydatkujących na szkolną naukę dzieci wśród rodzin wiejskich i małomiasteczkowych niż wśród rodzin z dużych miast tłumaczy się tym, że dzieci wiejskie i z małych miast kończą na ogół edukację na poziomie szkoły podstawowej i tylko niektóre chodzą jeszcze do zasadniczej zawodowej. Dzieci z większych miast natomiast najczęściej kształcą się dalej - w technikach lub liceach. Średnia kwota wydatków na szkolną naukę dzieci jest najwyższa w rodzinach mieszkających na wsi - 90 tys. zł, najniższa zaś w rodzinach mieszkających w małych miastach - 75 tys. zł.

Liczebność rodzin pozostaje w oczywistym związku z odsetkami opłacających różne koszty szkolnej nauki dzieci. W rodzinach małych (2-3 osoby) koszty te ponosi 18% rodzin, w 4-5-osobowych - 54%, a w rodzinach liczących 6 i więcej osób - 55%.

Wysokość średnich kwot wydawanych miesięcznie na szkolną naukę dzieci nie wiąże się z wielkością rodziny. Najwyższa średnia kwota tych wydatków występuje w grupie rodzin małych (2-3 osoby) i wynosi 89 tys. zł.

Na wysokość średnich kosztów nauki rzutują wnoszone przez niektóre rodziny bardzo wysokie opłaty w szkołach społecznych; sumy te sięgają dwóch milionów. Wydatki powyżej 400 tys. zł zostały zadeklarowane tylko przez 13 badanych; ich występowanie jest wśród różnych typów rodzin całkowicie przypadkowe.

Telefon

Telefon opłaca 21% ogółu badanych.

Miesięczne wydatki rodzin (N=390) na telefon

Do 40 tys. zł	18%
41-80 tys. zł	33%
81-120 tys. zł	22%
121-160 tys. zł	10%
161-200 tys. zł	8%
200 tys. zł i więcej	9%

Średnia opłat telefonicznych wynosi 107 tys. zł miesięcznie. Połowa rodzin opłacających telefon ponosi wydatek nie przekraczający 80 tys. zł. Rachunki za telefon są pozycją w budżecie zaledwie 8% rodzin mieszkających na wsi, 23% mieszkających w małych miastach, 31% zamieszkujących w średnich miastach, 30% - w dużych i 40% rodzin z wielkich miast. Dane te świadczą, jak rzadkim i nierówno podzielonym dobrem jest telefon. Najniższy średni miesięczny wydatek na telefon - 101 tys. zł -

dotyczy mieszkańców wsi; najczęściej płacą za telefon rodziny z wielkich miast - średnio 113 tys. zł.

Najmniejsza średnia miesięczna opłata telefonu występuje w grupie osób samotnych - 83 tys. zł, największa zaś - 119 tys. zł - w grupie rodzin średnich (4-5 osób).

Wydatek na telefon obciąża 16% osób samotnych, 23% rodzin małych i 24% średnich oraz 11% rodzin największych.

Rozrywki, życie towarzyskie

Wydatki na rozrywki i życie towarzyskie poza domem zgłoszone zostały przez 20% ogółu badanych. Hasła "rozrywka" i "życie towarzyskie" są dość ogólnikowe. Można tylko przypuszczać, że respondenci, oceniając wydatki rodziny na ten cel, wliczyli w nie bilety do kin, na imprezy kulturalne, konsumpcję w kawiarni itp., nie uwzględniając kosztów towarzyszących (np. przejazdu).

Miesięczne wydatki rodzin (N=373) na rozrywkę

Do 60 tys. zł	35%
61-120 tys. zł	34%
121-180 tys. zł	5%
181-240 tys. zł	14%
241-300 tys. zł	5%
301 tys. zł i więcej	7%

Średnia kwota wydatków na rozrywki i życie towarzyskie poza domem miesięcznie wynosi 133 tys. zł. Połowa rodzin nie wydaje sum większych niż 100 tys. zł. Są jednak nieliczni, którzy twierdzą, że wydają miesięcznie na rozrywki ponad ćwierć miliona złotych.

Najniższy odsetek rodzin deklarujących wydatki na rozrywki (15%) występuje wśród mieszkańców małych miast. Wydający na rozrywki i życie towarzyskie są najczęściej (51%) mieszkańcami wielkich miast. Spośród badanych rodzin mieszkających na wsi oraz w średnich i dużych miastach grupy wydatkujących na rozrywkę kształtują się na poziomie około 20%. W zestawieniu tym zwraca uwagę mały udział w życiu towarzyskim mieszkańców małych miast. Dane wskazują, że są oni niemalże pozbawieni możliwości spędzania wolnego czasu poza domem, robią to rzadko, w sposób odświętny, inny od kontaktów codziennych. Nawet mieszkańcy wsi częściej od nich deklarują wydatki na rozrywki i życie towarzyskie.

Średnia kwota wydatków miesięcznych na rozrywki jest najniższa wśród mieszkańców wielkich miast i wynosi 165 tys. zł. Wyraźna jest tendencja: im większe miasto, tym wyższa jest średnia miesięczna kwota wydawana na rozrywki poza domem. Średnie wydatki rodzin mieszkających na wsi nie mieszczą się w tej regule; rodziny te wydają średnio na rozrywki 134 tys. zł miesięcznie.

Średni miesięczny koszt rozrywek poza domem jest zależny od wielkości rodziny - im jest ona większa, tym koszt jest wyższy. Sugeruje to, że wydatki na rozrywki związane są w dużym stopniu z potrzebami dzieci. Wśród osób samotnych tylko 12% zadeklarowało miesięczne wydatki na rozrywkę i życie towarzyskie, średnio wydając 137 tys. zł. Wśród rodzin małych (2-3-osobowych) wydatki na rozrywkę zgłosiło 19% (średnia kwota wydawana na ten cel wynosi 127

tys. zł), wśród rodzin średniej wielkości (4-5 osób) - 24% (średnio 132 tys. zł), wśród rodzin najliczniejszych (6 i więcej osób) wydaje na rozrywki 23% (średnio 154 tys. zł miesięcznie).

Wpłaty na książeczki mieszkaniowe

Zakładanie książeczek mieszkaniowych było na ogół obliczane na zapewnienie mieszkania dzieciom. Mimo zmian w polityce mieszkaniowej, a zwłaszcza w cenach mieszkań, 16% rodzin nadal wpłaca na książeczki mieszkaniowe.

Miesięczne wpłaty rodzin (N=300) na książeczki mieszkaniowe

Do 60 tys. zł	47%
61-120 tys. zł	28%
121-180 tys. zł	6%
181-240 tys. zł	12%
241-300 tys. zł	2%
301 tys zł i więcej	5%

Średnia wysokość wpłat na książeczki mieszkaniowe wynosi 118 tys. zł. Połowa wpłacających ponosi miesięczny koszt w wysokości do 100 tys. zł.

Najniższe są odsetki rodzin wpłacających na książeczki mieszkaniowe wśród mieszkańców wsi i małych miasteczek (odpowiednio 11% i 12%). Najliczniejsze - 25% - wśród rodzin mieszkających w miastach średnich (21 do 100 tys.).

Najwyższą średnią wpłatę wnoszą rodziny wiejskie - 154 tys. zł, najniższą - 82 tys. zł - mieszkające w dużych miastach (101-500 tys. ludności).

Tylko 4% spośród osób samotnych opłaca książeczki mieszkaniowe, w średniej wysokości 85 tys. zł. Najwyższy w porównaniu z innymi grupami jest odsetek wpłacających na książeczki mieszkaniowe wśród rodzin liczących 4-5 osób (24%). Średnio wpłacają oni jednak mniej niż rodziny małe i największe. Kwota ta wynosi 100 tys. zł, podczas gdy rodziny 6- i więcej osobowe opłacają średnio 190 tys. zł miesięcznie. Wysokie wpłaty tej grupy rodzin wynikają zapewne z chęci zapewnienia mieszkania wszystkim dzieciom.

Wywóz nieczystości

Obciążenie wydatkami za wywóz nieczystości (śmieci i zawartość szamba) wykazuje 15% ogółu badanych.

Są to głównie rodziny mieszkające we własnych domach i, być może, wynajmujące mieszkania w domach prywatnych. Średnia kwota wydatków na ten cel wynosi 68 tys. zł miesięcznie. Połowa badanych placących za wywóz wydaje mniej niż 50 tys. zł.

Miesięczne wydatki rodzin (N=280)

na wywóz nieczystości

Do 30 tys. zł	37%
31-60 tys. zł	31%
61-90 tys. zł	8%
91-120 tys. zł	13%
121-150 tys. zł	4%
151 tys. zł i więcej	7%

Koszty usuwania nieczystości obciążają 25% badanych rodzin z małych miast, tylko 12% rodzin wielkomiejskich i zaledwie 10% rodzin wiejskich. Natomiast właśnie na rodziny mieszkające na wsi przypada największy średni wydatek za usuwanie nieczystości, który wynosi 92 tys. zł miesięcznie. Znaczna część rodzin wiejskich nie ponosi wydatku na usuwanie nieczystości, ponieważ przeważające w tej grupie rodziny rolnicze czynią to we własnym zakresie. Natomiast zamieszkałe na wsi rodziny nierolnicze muszą korzystać z usług świadczonych najpewniej prywatnie i wyraźnie droższych od wykonywanych przez miejskie przedsiębiorstwa komunalne.

We wszystkich grupach rodzin odsetki opłacających wywóz nieczystości są na jednakowym poziomie, ale średnie kwoty miesięcznych wydatków wiążą się z liczbą osób w rodzinie. Średni wydatek osób samotnych wynosi 37 tys. zł, a rodzin liczących 6 i więcej osób - 118 tys. zł miesięcznie.

Pozaszkolna nauka dzieci

Wydatki na pozaszkolną naukę i różne zajęcia sportowe, plastyczne, muzyczne dzieci zadeklarowało 7% ogółu badanych.

Miesięczne wydatki rodzin (N=127) na pozaszkolną naukę dzieci

Do 40 tys. zł	14%
41-80 tys. zł	24%
81-120 tys. zł	20%
121-160 tys. zł	12%
161-200 tys. zł	7%
201 tys. zł i więcej	23%

Średni miesięczny wydatek na pozaszkolną naukę dzieci wynosi 157 tys. zł. Połowa wydających na ten cel płaci jednak nie więcej niż 100 tys. zł.

Odsetek rodzin deklarujących wydatki na pozaszkolne zajęcia dzieci wzrasta wraz z wielkością miejscowości. W grupie rodzin mieszkających na wsi 2% płaci na ten cel, w małych miastach - 8%, w średnich 9%, w dużych 10% i w grupie rodzin z wielkich miast - 14%. Średnie opłaty za pozaszkolne zajęcia dzieci są najniższe - 79 tys. zł - wśród rodzin mieszkających na wsi, najwyższe zaś - 242 tys. zł - wśród rodzin mieszkających w wielkich miastach.

Największy odsetek opłacających pozaszkolną naukę dzieci (13%) występuje wśród rodzin 4-5-osobowych. Wśród rodzin małych 4% wydaje na doksztalcenie dzieci, w rodzinach najliczniejszych - 5%. Średnia kwota wydatków na ten cel jest również najwyższa w rodzinach 4-5-osobowych (174 tys. zł miesięcznie), najniższa zaś w rodzinach najliczniejszych (112 tys. zł miesięcznie). Odnotowane w badaniu tak rzadkie doksztalcenie i rozwijanie zdolności dzieci jest zapewne spowodowane tym, że wiele rodzin nie ma na to pieniędzy, a niektóre być może nie widzą takiej potrzeby. Ponadto należy pamiętać, że poza dużymi miastami mało jest instytucji lub odpowiednio przygotowanych osób do prowadzenia pozaszkolnych zajęć z dziećmi i młodzieżą.

Stołówki

Wydatki na korzystanie ze stołówek i żywienie dzieci w szkołach zadeklarowało 6% ogółu badanych.

Miesięczne wydatki rodzin (N=118) na stołówki

Do 50 tys. zł	25%
51-100 tys. zł	26%
101-150 tys. zł	14%
151-200 tys. zł	14%
201 tys. zł i więcej	21%

Średni miesięczny koszt żywienia w stołówkach wynosi 154 tys. zł, lecz dla połowy korzystających ze stołówek nie przekracza on 100 tys. zł.

Mała liczba rodzin korzystających ze stołówek nie daje możliwości stwierdzenia, w jakim procencie poszczególne grupy rodzin są obciążone wydatkami na zbiorowe żywienie.

Średni koszt żywienia w stołówkach jest najniższy w rodzinach wiejskich, najwyższy w rodzinach mieszkających w małych miastach (odpowiednio 125 tys. zł i 204 tys. zł miesięcznie).

Najwięcej wydają na korzystanie ze stołówek osoby samotne - średnio miesięcznie 183 tys. zł, najmniej rodziny liczące 6 i więcej osób - 101 tys. zł miesięcznie.

Żłobki, przedszkola

Wydatki na żłobki i przedszkola zadeklarowało 5% ogółu badanych rodzin.

Miesięczne wydatki rodzin (N=89) na żłobki i przedszkola

Do 60 tys. zł	17%
61-120 tys. zł	4%
121-180 tys. zł	9%
181-240 tys. zł	14%
241-300 tys. zł	29%
301 tys. zł i więcej	23%

Średnie miesięczne wydatki na ten cel wynoszą 309 tys. zł. Połowa rodzin wydaje na żłobek lub przedszkole do 250 tys. zł miesięcznie.

Średni koszt pobytu dziecka w żłobku lub przedszkolu jest najniższy w rodzinach mieszkających na wsi (126 tys. zł), najwyższy zaś w rodzinach mieszkających w małych miastach (390 tys. zł miesięcznie).

Najwięcej wydają na żłobek lub przedszkole rodziny małe (2-3-osobowe) - średnio miesięcznie 322 tys. zł, najmniej rodziny liczące 6 i więcej osób - 206 tys. zł.

Żłobki i przedszkola straciły swoje znaczenie jako główne formy opieki nad małymi dziećmi. Rozpowszechniły się urlopy wychowawcze matek, wiele kobiet straciło pracę, inne nie mogą jej znaleźć. Nie bez znaczenia jest koszt pobytu dziecka w żłobku lub przedszkolu, niedostatecznie rekompensowany zarobkami wielu matek, zwłaszcza mających więcej niż jedno dziecko.

Nauka i zajęcia sportowe dorosłych

Obciążenie wydatkami na naukę i zajęcia sportowe dorosłych zgłosiło 2% ogółu badanych (33 przypadki). Średni miesięczny wydatek na ten cel wynosi 174 tys. zł. Połowa grupy opłacającej naukę dorosłych wydaje do 100 tys. zł miesięcznie⁶.

Dokształcanie się i uprawianie sportu wśród dorosłych jest więc niezmiernie rzadkie. Jako przeszkody w podejmowaniu takich

⁶ Zbyt mała liczba przypadków w tej i następujących kategoriach wydatków uniemożliwia prezentację bardziej szczegółowych danych.

zajęć można wskazać dość znaczne koszty i brak czasu (rzeczywisty lub pozorny), niedostatek ofert, obiektów sportowych, kursów doksztalcających. Przede wszystkim istotny wydaje się jednak brak zainteresowania, nawyków kształcenia się i utrzymywania sprawności fizycznej.

Kredyt mieszkaniowy

Splacanie kredytu mieszkaniowego zadeklarowało 2% badanych rodzin (33 przypadki). Można przypuszczać, że większość rodzin spłacała należności przed wzrostem ich oprocentowania. Średnia wysokość tych spłat wynosi 308 tys. zł. Połowa obciążonych kredytem mieszkaniowym spłaca miesięcznie nie więcej niż 150 tys. zł.

Sprzątanie, pomoc domowa

Wydatki na pomoc w gospodarstwie domowym zadeklarował 1% badanych rodzin (14 przypadków). Korzystanie z pomocy siły najemnej przy sprzątaniu lub opiece nad dzieckiem jest mało rozpowszechnione, ponieważ jest to droga usługa. Nie ma też w nadmiarze chętnych do podjęcia takiej pracy. Średni wydatek na tę usługę wynosi 309 tys. zł. Połowa rodzin opłacających pomoc w domu ponosi na ten cel wydatek do 250 tys. zł miesięcznie.

Inne wydatki

Badani mieli możliwość uzupełnienia listy swoich stałych wydatków miesięcznych, które nie znalazły się wśród pozycji przedstawionych w kwestionariuszu. Skorzystała z tej możliwości jedna trzecia ogółu badanych. Niektórzy badani wymieniali takie stałe wydatki miesięczne, jak remont lub budowa domu, opłaty za garaż lub parking oraz utrzymanie działki rekreacyjnej. Udzielone odpowiedzi dotyczyły jednak w większości wydatków jednorazowych (np. kupno samochodu, magnetowidu) lub ponoszonych w skali całego roku (np. ubezpieczenia i podatek transportowy). Jediną znaczącą kategorią wśród miesięcznych wydatków okazały się oszczędności. Zadeklarowało je jako stałą pozycję 16% ogółu badanych, w średniej wysokości 126 tys. zł.

*

*

*

Przeгляд zadeklarowanych miesięcznych wydatków rodzin respondentów wskazuje przede wszystkim na strukturę tych wydatków - na co wydaje większość, na co zaś tylko niektórzy.

Wydatki występujące powszechnie, deklarowane przez wszystkich lub prawie wszystkich respondentów, odnoszą się do tzw. artykułów pierwszej potrzeby - żywności, środków czystości i kosmetyków oraz

równie niezbędnych: prądu, gazu i opału.

Na podstawie uzyskanych danych nie można, oprócz paru szczególnych pozycji, wyróżnić wydatków charakterystycznych dla rodzin wiejskich i miejskich. Tymi szczególnymi pozycjami są: opłaty czynszu, telefonu i pozaszkolnych zajęć dzieci oraz wywóz nieczystości. Można je określić jako "miejskie" wydatki. Nie odnotowano natomiast wydatków powszechniej występujących wśród rodzin mieszkających na wsi.

Wysokość wydatków jest zróżnicowana w zależności od miejsca zamieszkania badanych. Na wsi, z małymi wyjątkami (prąd, gaz i opał), są one częściej niższe niż w miastach. W przypadku miast występuje również prawidłowość - im większe miasto, tym wyższe są wydatki. Dotyczy to przede wszystkim wydatków na żywność, środki czystości i kosmetyki, komunikację, na zdrowie, opłaty czynszu i na rozrywki. Niższy poziom wydatków jest niewątpliwie świadectwem gorszej sytuacji materialnej rodzin, częściej występującej na wsi i w małych miastach niż w miastach dużych.

Wśród rodzin zgrupowanych w zależności od liczby osób najtrudniejsza jest sytuacja najliczniejszych gospodarstw domowych (6 osób i więcej). Średnie kwoty wydatków tych rodzin na podstawowe potrzeby są niewiele wyższe niż rodzin mniejszych, co częściowo tylko może być uzasadnione tym, że są to w znacznej liczbie rodziny wiejskie, mające własną żywność.

Wśród osób samotnych odnotowano znaczne zróżnicowanie wysokości wydatków. Duża część badanych z tej grupy ogranicza swoje wydatki, ale są i tacy, którzy wydają znaczne kwoty na takie rzeczy, jak papierosy, alkohol i rozrywki. Jest to bowiem grupa niejednolita - składa się ze starszych osób, z konieczności

oszczędnych emerytów oraz ludzi czynnych zawodowo, którzy mogą sobie pozwolić na "przyjemności" niedostępne dla ludzi obarczonych rodziną.

Średnie kwoty przyjęte jako miara porównawcza wydatków różnych typów rodzin niewiele mówią o wysokościach sum wydatkowanych przez te rodziny. Dopiero w zestawieniu z medianą - wartością środkową wskazującą, jaka kwota rozdziela na połowy badaną zbiorowość - można stwierdzić, że w przypadku prawie wszystkich pozycji wydatków jest to kwota dużo niższa od średniej arytmetycznej. Znaczy to, że wydatki większości badanych rodzin są raczej skromne, tylko mniejszość żyje w pewnym dostatku, zamożność zaś jest udziałem jednostek.

Zgromadzone dane o miesięcznych wydatkach nie dają możliwości stwierdzenia, w jakim stopniu są zaspokojone potrzeby badanych rodzin. Przy tym samym poziomie wydatków jedne rodziny czują się zadowolone, inne zaś pokrzywdzone. Zależy to od przyjętych układów odniesienia, ukształtowanych potrzeb oraz aspiracji i wreszcie od gospodarności.

ANEKS

Tabela 1

Cel, na jaki wydatkuje się pieniądze	Ogółem	Średnie kwoty miesięcznych wydatków (w tys. zł) w zależności od miejsca zamieszkania				
		wieś	miasto			
			do 20 tys. ludności	21-100 tys. ludności	101-500 tys. ludności	501 tys. i więcej ludności
Żywność	1342	1108	1211	1502	1554	1739
Środki czysto- ści i kosmetyki	134	117	131	134	159	159
Prąd, gaz i opał	304	352	292	309	258	213
Zdrowie	142	155	117	129	127	159
Komunikacja	181	167	159	176	194	229
Gazety, czaso- pisma	56	39	49	60	81	64
Czynsz, komorne	294	147	271	297	314	426
Papierosy	137	118	130	170	141	155
Alkohol	112	107	116	107	106	145
Książki	75	63	79	80	84	83
Nauka szkolna dzieci	85	90	75	86	85	79
Telefon	107	101	110	111	102	113
Rozrywki, życie towarzyskie	133	134	88	114	139	165
Książeczki mieszkaniowe	118	154	95	110	82	126
Wywóz nieczystości	69	92	56	67	49	65
Nauka poza- szkolna dzieci	157	79	110	135	169	242
Stołówki	154	126	204	154	156	180
Żłobki, przedszkola	282	126	398	280	272	373
Nauka, zajęcia sportowe dorosłych	174	-	-	-	-	-
Kredyt mieszkaniowy	308	-	-	-	-	-
Sprzątanie, pomoc w domu	309	-	-	-	-	-

Tabela 2

Cel, na jaki wydatkuje się pieniądze	Ogółem	Średnie kwoty miesięcznych wydatków (w tys. zł) w zależności od liczby osób w rodzinie			
		1 osoba	2-3 osoby	4-5 osób	6 osób i więcej
Żywność	1342	663	1273	1577	1661
Środki czystości i kosmetyki	134	73	124	156	168
Prąd, gaz i opał	304	180	283	338	427
Zdrowie	142	116	147	133	172
Komunikacja	181	83	152	228	209
Gazety, czasopisma	56	40	63	56	45
Czynsz, komorne	294	195	285	352	244
Papierosy	137	114	122	152	137
Alkohol	112	125	113	111	104
Książki	75	69	73	78	74
Nauka szkolna dzieci	85	20	89	84	87
Telefon	107	83	102	119	114
Rozrywki, życie towarzyskie	133	137	127	132	154
Książeczki mieszkaniowe	118	85	125	100	190
Wywóz nieczystości	69	37	60	76	118
Nauka pozaszkolna dzieci	157	0	125	174	112
Stołówki	154	183	164	161	101
Żłobki, przedszkola	282	0	322	281	207
Nauka, zajęcia sportowe dorosłych	174	-	-	-	-
Kredyt mieszkaniowy	308	-	-	-	-
Sprzątanie, pomoc w domu	309	-	-	-	-